

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Łodzi

LLO.410.009.01.2016

P/16/076

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

I. Dane identyfikacyjne kontroli

Numer i tytuł kontroli	P/16/076 – „Wykorzystanie monitoringu wizyjnego w szkołach i jego wpływ na bezpieczeństwo uczniów” w latach 2007-2015.	
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Łodzi.	
Kontrolerzy	Wiesław Krzysztof Klonowski główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LLO/15/2016 z dnia 19 kwietnia 2016 r. (dowód: akta kontroli str. 1-2)	
	Dariusz Krawczyk doradca techniczny, upoważnienie do kontroli nr LLO/36/2016 z dnia 2 czerwca 2016 r. (dowód: akta kontroli str. 291-292)	
Jednostka kontrolowana	Szkoła Podstawowa Nr 3 w Belchatowie, 97-400 Belchatów, ul. Sienkiewicza 25, zwana dalej „Szkołą”. REGON 000816084	
Kierownik jednostki kontrolowanej	Dyrektor Szkoły Małgorzata Kubik. (Dowód: akta kontroli str. 3-5)	

II. Ocena kontrolowanej działalności

Ocena ogólna

W Szkole Podstawowej Nr 3 w Belchatowie system monitoringu wizyjnego wykorzystywano przede wszystkim do całodobowego rejestrowania i przechowywania przez okres 30 dni obrazu z kamer, a także w miarę możliwości do bieżącej obserwacji obrazu i natychmiastowego reagowania w przypadku widocznych nagannych zachowań. Efektem wprowadzenia systemu monitoringu wizyjnego było wyeliminowanie kradzieży oraz zmniejszenie liczby przejawów agresji fizycznej wśród uczniów, mimo że nie wszystkie obszary Szkoły były objęte wizualizacją kamer.

W wyniku realizacji Programu rządowego pn. „Monitoring wizyjny w szkołach i placówkach”, w grudniu 2008 r. zainstalowano w Szkole system wyposażony w 13 kamer, urządzenie rejestrujące obraz i monitor. Budowa systemu (liczba kamer i miejsce ich zainstalowania) poprzedzona była wskazaniem organowi prowadzącemu rozpoznanych zagrożeń wystąpienia zdarzeń niepożądanych. Wnioski z badania skuteczności systemu stanowiły podstawę do podjęcia decyzji o dokonaniu jego modernizacji w roku 2010 oraz 2014 (dodatkowo zamontowano łącznie 11 kamer). Analiza zdarzeń występujących na terenie Szkoły, wykazała potrzebę monitorowania szatni, gdzie występowały kradzieże mienia uczniów.

System monitoringu objęty był stałym okresowym nadzorem konserwacyjnym.

Szkoła nie posiadała stałej obsługi obserwacji obrazu z kamer, ale zostały wyznaczone przez Dyrektora Szkoły 2 osoby (sekretarz szkoły i główna księgowa) zobowiązane do

obserwacji obrazów w godzinach pracy szkoły. Osoby te mogły wykonywać w tym samym czasie inne zadania, co powodowało niemożliwość bieżącego monitorowania, szczególnie w trakcie przerw międzylekcyjnych.

Szkoła nie zapewniła optymalnego wykorzystania systemu monitoringu wizyjnego. Z systemu monitoringu korzystała głównie do odtwarzania przebiegu zdarzeń. System nie był wykorzystywany do przeciwdziałania zdarzeniom w czasie bieżącym.

W 2015 r. został powołany Administrator Bezpieczeństwa Informacji, zgłoszony Generalnemu Inspektorowi Ochrony Danych Osobowych (GIODO). Opracowana została Polityka bezpieczeństwa informacji wraz z instrukcją zarządzania systemem informatycznym służącym do przetwarzania danych osobowych. Zapewniona była poufność przetwarzanych danych.

Dyrektor Szkoły jako administrator danych osobowych nie wykonał – w okresie od uruchomienia monitoringu wizyjnego w szkole do czasu powołania Administratora Bezpieczeństwa Informacji – dyspozycji określonej w art. 40 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych¹, tj. nie zgłosił do GIODO zbioru danych stanowiących zapis z monitoringu wizyjnego.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego

1. Działania na rzecz rozpoznania, zapewnienia i poprawy bezpieczeństwa uczniów

1.1. Warunki organizacyjne i podejmowane działania służące zapewnieniu bezpieczeństwa w szkole

1.1.1. Statutowe zapisy w zakresie bezpieczeństwa uczniów

Opis stanu
faktycznego

Statut Szkoły był zgodny z ramowym wzorem określonym w rozporządzeniu Ministra Edukacji i Sportu z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutow publicznego przedszkola oraz publicznych szkół². Obowiązujący w okresie objętym kontrolą Statut, zawierał zapisy obejmujące m.in:

- sposób wykonywania zadań szkoły, z uwzględnieniem optymalnych warunków rozwoju ucznia, zasad bezpieczeństwa oraz zasad promocji i ochrony zdrowia,
- warunki pobytu w szkole zapewniające uczniom bezpieczeństwo,
- zadania nauczycieli związane z zapewnieniem bezpieczeństwa uczniom w czasie zajęć organizowanych przez szkołę.

(dowód: akta kontroli str. 6)

1.1.2. Statutowe zapisy w zakresie monitoringu wizyjnego

W celu zapewnienia bezpiecznych warunków nauki, wychowania i opieki, wprowadzono w 2008 r. szkolny system monitoringu wizyjnego. W 2010 r. i 2014 r. dokonano jego modernizacji. Zapisy o funkcjonowaniu monitoringu wprowadzono do Statutu Szkoły w sierpniu 2013 r.

(dowód: akta kontroli str. 7-82)

¹ Dz.U. z 2015 r., poz. 2135 ze zm.

² Dz.U. z 2001 r. Nr 61, poz. 624 ze zm.

1.1.3. Program wychowawczy i zasady wykorzystania monitoringu

Szkoła posiadała Program Wychowawczy obowiązujący od 19 września 2011 r. W części dotyczącej zadań wychowawczych szkoły, w pkt. 13 wpisano, jako jedno z wielu zadań, cyt.: „Zwiększenie poczucia bezpieczeństwa wśród uczniów z zastosowaniem różnorodnych form wychowawczych oraz systemu monitoringu wizyjnego, którego zapis może być wykorzystywany do podjęcia działań przez Dyrektora szkoły”. Informacje związane z monitoringiem wizyjnym wprowadzono także do Szkolnego Programu Profilaktyki, zatwierdzonego na posiedzeniu Rady pedagogicznej w dniu 9 września 2015 r. W dokumencie zapisano, iż monitoring wizyjny korytarzy szkolnych i szatni będzie narzędziem wspomagającym zapewnienie bezpieczeństwa osób przebywających na terenie szkoły, a w szczególności bezpiecznych warunków nauki, wychowania i opieki.

(dowód: akta kontroli str. 83-91)

Według wyjaśnienia Dyrektorki Szkoły, uczniowie zapoznawani byli z zasadami i miejscem działania monitoringu na początku każdego roku szkolnego, co dokumentowane było wpisem do dziennika lekcyjnego. Działania wychowawcze poddawane były analizie i dokumentowane w sprawozdaniach składanych w pierwszym półroczu i na koniec roku szkolnego przez wychowawców i pedagoga. Przedmiotem analiz była przemoc słowna i cyberprzemoc. Dokumenty i wnioski dotyczące analiz składane były ustnie i pisemnie przez nauczycieli na podstawie obserwacji uczniów i ich zachowań podczas przerw i lekcji oraz na podstawie zgłaszanych problemów przez samych uczniów."

(dowód: akta kontroli str. 92-95)

1.1.4. Nadzór nad uczniami w czasie przerw międzylekcyjnych

Zgodnie z przyjętymi zasadami, rozlokowanie dzieci w Szkole było następujące:

- klasy zerówki – parter,
- klasy I–III - piętro pierwsze,
- klasy IV–VI - piętro drugie.

Nadzór nad uczniami w czasie przerw lekcyjnych realizowany był przez nauczycieli pełniących dyżury na podstawie harmonogramu. Harmonogram sporządzany był na dany rok szkolny w następującej szczegółowości:

- dni tygodnia (od poniedziałku do piątku),
- oznaczenie przerwy międzylekcyjnej (od 0 do 6),
- miejsce dyżuru - kondygnacja, pomieszczenie (np. stołówka lub I piętro sala nr 1 plus schody) oraz nazwisko nauczyciela.

W zakresie realizowania obowiązków wynikających z dyżurowania nauczycieli w Szkole obowiązywał regulamin nauczyciela dyżurującego i regulamin dyżurów nauczycieli. Oba dokumenty określały m.in. tryby postępowania dyżurujących nauczycieli w sytuacji zdarzeń zagrażających zdrowiu i życiu uczniów lub zdarzeń wypadkowych. W przypadku nieobecności wyznaczonego do dyżuru nauczyciela sporządzane były (na bieżąco) harmonogramy zastępstw obejmujące zastępstwa lekcyjne oraz dyżury. Nadzór kontrolny nad realizacją harmonogramu sprawowała wicedyrektorka Szkoły. Kontrole przeprowadzane były doraźnie przez wyznaczonego wicedyrektora. Czynności

kontrolne dokumentowane były arkuszami kontroli dyżurów, na których odnotowywano datę i godzinę oraz miejsce przeprowadzenia kontroli, nazwisko dyżurującego nauczyciela, jego podpis i podpis kontrolującego.

Na podstawie wybranych metodą niestatystyczną 3 arkuszy kontroli dyżurów z dnia 29-30 września 2015 r. i 25 stycznia 2016 r. oraz porównania ich z harmonogramem dyżurów na rok szkolny 2015/2016 oraz harmonogramem zastępstw, nie stwierdzono braku wyznaczonego do dyżuru nauczyciela.

Harmonogram nie obejmował dyżurów na zewnątrz budynku szkoły. Wychodzenie dzieci w przerwach międzylekcyjnych na zewnątrz budynku Szkoły (wiosna-lato) odbywało się pod opieką wyznaczanych każdorazowo przez Dyrektora nauczycieli w liczbie zapewniającej bezpieczeństwo uczniów.

(dowód: akta kontroli str. 96-99, 275-278)

1.1.5. Rejestr wypadków uczniów

Szkoła prowadziła rejestr wypadków uczniów wg wzoru określonego w załączniku nr 2 do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach³. W okresie objętym kontrolą (2007-2015) w rejestrze zaewidencjonowano 10 wypadków uczniów w tym: 1 w 2007 r., 1 w 2008 r., 3 w 2013 r., 3 w 2014 r. i 2 w 2015 r. Spośród zgłoszonych wypadków, jeden z września 2007 r. spowodowany był działaniem innej osoby – pobicie. Z protokołu powypadkowego nr 1/07 z dnia 29 października 2007 r. wynikało, że jeden z uczniów klasy VI na przerwie wpadł nieumyślnie na plecy drugiego i ten w odruchu uderzył w twarz kolegę, łamiąc mu nos. Poszkodowany przebywał 5 dni w szpitalu na oddziale otolaryngologicznym. Zgodnie z dokumentacją poszkodowanemu udzielono pomocy medycznej (pielęgniarka szkolna). O wypadku zawiadomiono niezwłocznie rodziców poszkodowanego, pracownika służby bezpieczeństwa i higieny pracy Szkoły, organ prowadzący szkołę, radę rodziców oraz pisemnie Policję. W okresie zdarzenia Szkoła nie posiadała społecznego inspektora pracy. Powołany przez dyrektora Szkoły dwuosobowy zespół powypadkowy sporządził prawidłowo dokumentację powypadkową, w tym: protokoły przesłuchań poszkodowanego i świadków wypadku i protokół powypadkowy. Protokół powypadkowy zatwierdzony był przez Dyrektorkę Szkoły. Na protokole, podpisy czytelne złożyli oboje rodziców poszkodowanego. Zdarzenie miało miejsce w okresie, w którym szkoła nie posiadała jeszcze monitoringu wizyjnego.

(dowód: akta kontroli str. 100-101)

1.1.6. Procedury działania w nagłych sytuacjach kryzysowych

Szkoła posiadała opracowane procedury działania w nagłych sytuacjach kryzysowych (wystąpienia określonego zdarzenia np. pobicia, kradzieży, sprzedaż narkotyków, anonimowej informacji o podłożonym ładunku wybuchowym na terenie szkoły), w tym m.in. „Procedurę postępowania w sytuacji wykorzystania monitoringu szkolnego”. W ramach tej procedury w godzinach pracy Szkoły urządzenie rejestrujące obsługiwane winno być przez pracownika Szkoły wyznaczonego przez Dyrektora, którego

³ Dz.U. z 2003 r. Nr 6, poz. 69 ze zm.

obowiązkiem było podjęcie natychmiastowej reakcji w sytuacji zauważenia jakiegokolwiek nieprawidłowości (powiadomienie dyżurującego nauczyciela lub dyrekcję szkoły). Uczniowie zapoznawani byli ze wszystkimi procedurami związanymi z bezpieczeństwem w Szkole, w ramach realizowania planów pracy wychowawczej sporządzanych dla każdej klasy przez wychowawcę.

(dowód: akta kontroli str. 102-163)

1.1.7. Promocja prewencji kryminalnej dotyczącej bezpieczeństwa dzieci

W ramach prewencji kryminalnej dotyczącej bezpieczeństwa dzieci i podnoszenia bezpieczeństwa Szkoła przystąpiła do Rządowego programu „Bezpieczna i przyjazna szkoła”. W ramach godzin wychowawczych, prowadzone były pogadanki na temat bezpieczeństwa uczniów w szkole i poza nią, przeciwdziałania przemocy i agresji, bezpieczeństwa w sieci (cyberprzemoc) oraz profilaktyki uzależnień. Szkoła podjęła następującą współpracę:

- z Zespołem ds. Nieletnich i Patologii Komendy Powiatowej Policji w Belchatowie w zakresie prowadzenia spotkań z młodzieżą na temat konsekwencji prawnych wynikających z łamania regulaminu szkoły, niewłaściwego postępowania w czasie pobytu w szkole, zachowań agresywnych oraz indywidualnych spotkań z uczniami zagrożonymi niedostosowaniem społecznym,
- ze Strażą Miejską w Belchatowie w zakresie prowadzenia spotkań z dziećmi na temat: „Stop agresji fizycznej i psychicznej”, „Bezpieczne wakacje – płytka wyobraźnia”, „Odpowiedzialność prawna nieletnich”, „Internetowe zagrożenia”,
- z Zespołem Kuratorskiej Służby Sądowej przy Sądzie Rejonowym w Belchatowie w zakresie przeciwdziałania niedostosowaniu społecznemu uczniów będących pod nadzorem kuratora sądowego lub społecznego,
- z redakcją „Dziennika Łódzkiego” w zakresie udziału szkół i realizowania celów kampanii społecznej „Szkoła bez przemocy”,
- z Ośrodkiem Interwencyjno-Socjalizacyjnym w Belchatowie i Specjalnym Ośrodkiem Szkolno-Wychowawczym w Belchatowie w zakresie pomocy i nauki tolerancji,
- ze Świetlicą Socjoterapeutyczną „Ster” w Belchatowie oraz ze Świetlicą środowiskową „Arka” w Belchatowie,
- z asystentami rodziny przy Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej w Belchatowie,
- z Powiatową Stacją Sanitarno-Epidemiologiczną w Belchatowie w zakresie profilaktyki palenia papierosów i stosowania środków odurzających w ramach realizacji programu „Znajdź właściwe rozwiązanie” oraz uczestnictwa w kampanii „Dopalaczom mówimy STOP – wybieramy zdrowie”,
- z Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w zakresie pieczy zastępczej,
- z PCK i Stowarzyszeniem Sztabu Ratownictwa w Belchatowie w zakresie udzielania pierwszej pomocy.

(dowód: akta kontroli str. 275-278)

1.1.8. Skargi rodziców do Kuratorium Oświaty

Na podstawie informacji z Kuratorium Oświaty w Łodzi Delegatura w Piotrkowie Tryb., w okresie objętym kontrolą, do Kuratorium wpłynęła w lutym 2012 r. jedna skarga rodzica dwóch uczniów Szkoły. W skardze poruszano wiele kwestii w tym m.in.

upokarzania dzieci przez nauczyciela, zastraszania przez innych uczniów, braku reakcji dyrektora. W związku z powyższym w marcu 2012 r. wizytatorzy przeprowadzili postępowanie wyjaśniające w sprawie. Czynności kontrolne nie potwierdziły podstawowych zarzutów. Wizytatorzy sporządzili protokół z opisem stanu faktycznego i w trybie nadzoru pedagogicznego wydano zalecenia do przestrzegania obowiązujących przepisów, w tym m.in. w zakresie przyjmowania i rozpatrywania skarg i przestrzegania uprawnień i obowiązków ucznia.

(dowód: akta kontroli str. 164-173)

1.1.9. Nadzór Kuratorium Oświaty w zakresie monitoringu wizyjnego

Z informacji uzyskanej z Kuratorium Oświaty w Łodzi Delegatura w Piotrkowie Trybunalskim wynika, że funkcjonowanie szkolnego monitoringu wizyjnego nie było przedmiotem odrębnego nadzoru pedagogicznego w Szkole. Natomiast podczas przeprowadzanej doraźnej kontroli w marcu 2012 r. zwracano uwagę na zapewnienie bezpiecznych warunków pobytu dzieci w szkole, m.in. na funkcjonowanie monitoringu wizyjnego.

W protokole z tej kontroli, w części dotyczącej przeglądu pomieszczeń szkolnych zapisano, cyt.: „Zgodnie z możliwościami finansowymi placówki został zamontowany system kamer. Monitoringiem objęty jest budynek szkolny, boisko typu „Orlik”, plac zabaw urządzony w ramach projektu „Radosna Szkoła”.

(dowód: akta kontroli str. 164-166, 284-290)

1.2. Rozpoznanie zagrożeń bezpieczeństwa szkoły

1.2.1. Stan bezpieczeństwa i higieny w obiekcie Szkoły

W celu zapewnienia bezpiecznych i higienicznych warunków dla przebywających w obiekcie Szkoły, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych szkołach i placówkach⁴, w Szkole w latach 2010-2015 przeprowadzane były dwa razy w roku komisyjne udokumentowane kontrole stanu obiektu i urządzeń. Kontrole nie wykazywały nieprawidłowości. Nie było wniosków dotyczących rozbudowy lub niewłaściwego funkcjonowania systemu monitoringu wizyjnego. Szkoła posiadała ważny 5 letni przegląd budynku – do 18 listopada 2019 r. oraz instalacji elektrycznej - ważny do 17 sierpnia 2016 r.

(dowód: akta kontroli str. 174-180, 272-274)

1.2.2. Budowa i rozbudowa szkolnego systemu monitoringu wizyjnego

Zgodnie z założeniami Rządowego programu wspierania w latach 2007–2009 organów prowadzących w zapewnieniu bezpiecznych warunków nauki, wychowania i opieki w publicznych szkołach i placówkach „Monitoring wizyjny w szkołach i placówkach”⁵, zakładano, że programem zostaną objęte publiczne szkoły i placówki dla dzieci, nieposiadające aktualnie monitoringu wizyjnego, a także szkoły i placówki, w których istnieje uzasadniona potrzeba rozbudowy lub modernizacji istniejącej już sieci monitoringu. Szkoła złożyła wniosek do Urzędu Miasta w Bełchatowie w dniu 17 września 2007 r. o udzielenie dotacji na instalację monitoringu. W uzasadnieniu wniosku zapisano, że najczęściej występujące zagrożenia to, cyt.: „Bieganie uczniów

⁴ Patrz przypis 2.

⁵ Uchwała Nr 156/2007 Rady Ministrów z dnia 5 września 2007 r.

po korytarzach i klatkach schodowych (częste kontuzje kończyn dolnych), pojedyncze przypadki niewłaściwego zachowania się w toaletach i liczne ich dewastacje, dewastowanie, śmiecenie terenu wokół szkoły przez młodzież z pobliskiego osiedla, picie alkoholu i pozostawianie potłuczonych butelek na terenie boiska wielofunkcyjnego przez osoby dorosłe z zewnątrz, notoryczne wprowadzanie psów i zanieczyszczanie terenu wokół szkoły, gdzie odbywają się zajęcia sportowe uczniów (...)."

(dowód: akta kontroli str. 181-187)

1.2.3. Analiza potrzeb w zapewnieniu bezpieczeństwa

Szkoła prowadziła analizy potrzeb w zakresie zwiększenia bezpieczeństwa uczniów i mienia, szczególnie w kierunku rozbudowy szkolnego systemu monitoringu wizyjnego. W kwietniu 2014 r. wśród rodziców przeprowadzono ankietę dotyczącą modernizacji systemu i zamontowania dodatkowych kamer w szatni, gdzie odnotowywano kradzieże. W wyniku pozytywnej opinii Rady Rodziców zakupiono i zamontowano 8 kamer.

(dowód: akta kontroli str. 208-216)

W lutym 2015 r. ponownie dokonano analizy potrzeb i sporządzono kosztorys na zakup kolejnych 6 kamer i zamontowanie ich w miejscach, które nie były objęte zasięgiem dotychczasowych kamer.

(dowód: akta kontroli str. 217)

Szkoła nie występowała do organu prowadzącego o środki finansowe na rozbudowę szkolnego systemu monitoringu wizyjnego. Wyjaśnienie w tej sprawie złożyła Dyrektorka Szkoły, cyt.: „Nie występowaliśmy do Urzędu Miasta o środki finansowe na zakup dodatkowych kamer wizyjnych, bo były inne priorytety, np. modernizacja sali komputerowej, remont sali gimnastycznej. Ponadto, organ prowadzący dawał sygnały, iż na rozbudowę systemu monitoringu wizyjnego nie posiadają środków finansowych. (...)”.

(dowód: akta kontroli str. 275-278)

Uwagi do
kontrolowanej
działalności

Do sierpnia 2013 r. brak było zapisu w Statucie Szkoły o posiadaniu monitoringu wizyjnego. Szkoła winna wykazać w Statucie posiadanie monitoringu wizyjnego, jako narzędzia służącego realizacji zadań szkoły w zakresie zapewniania i poprawy bezpieczeństwa uczniów, co wynika z zapisu § 2 ust. 1 pkt 2 załącznika nr 2 do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola i publicznych szkół⁶.

Ocena
częstkowa

Szkoła podejmowała działania na rzecz rozpoznania zagrożeń bezpieczeństwa uczniów na terenie szkoły. Realizowane były przedsięwzięcia zmierzające do poprawy bezpieczeństwa uczniów i mienia, m.in. poprzez budowę, a następnie modernizację szkolnego systemu monitoringu wizyjnego. Decyzje o budowie i modernizacji podejmowane były po analizie potrzeb i zasadności instalacji szkolnego systemu monitoringu wizyjnego.

⁶ Patrz przypis nr 2.

2. Organizacja i ewaluacja funkcjonowania systemu monitoringu wizyjnego

2.1. Organizacja i funkcjonowanie szkolnego systemu monitoringu wizyjnego

2.1.1. Obsługa systemu monitoringu

Opis stanu
faktycznego

Na wyposażeniu Szkoły było łącznie 24 stacjonarnych wizyjnych kolorowych kamer, z czego 13 było zainstalowanych w ramach Rządowego programu „Monitoring wizyjny w szkołach i placówkach”, 3 kamery włączone do systemu w ramach budowy boiska „Orlik” i 8 zainstalowanych w szatni Szkoły zakupionych za zgodą i ze środków Rady Rodziców. Na zewnątrz budynku Szkoły zamontowanych było 5 kamer, z tego:

- jedna (K1) przy wejściu głównym,
- jedna (K16) przy wyjściu bocznym, skierowana na plac zabaw i częściowo obejmująca boisko asfaltowane,
- jedna (K15) skierowana na część boiska asfaltowanego i na część boiska typu „Orlik”,
- jedna (K14) na boisko „Orlik”,
- jedna (K13) przy wejściu zewnętrznym do szatni.

Kamery wewnątrz obiektu Szkoły:

a/ parter – zamontowane były trzy kamery (wizualizacją objęto korytarz w tym wejście do sekretariatu, kadr, pokoju wicedyrektora, toalet, jednej sali lekcyjnej i świetlicy):

- jedna kamera (K3) przy wyjściu głównym, obejmująca także korytarz (kąt widzenia kamery 180°, przy czym korytarz posiadał rozszerzenie za pomieszczeniami toalet i tej części korytarza nie obejmowała kamera,
- dwie kamery zamontowano w toaletach dla dziewcząt (K4) i chłopców (K2), przy czym kamery obejmowały wejście do pomieszczenia umywalek nie obejmując wizualizacją pomieszczeń z kabinami.

b/ pierwsze piętro – zamontowane były 4 kamery (wizualizacją objęto korytarz mały (wejście do jednej sali lekcyjnej) z klatką schodową (południe), część dużego korytarza (dwoje drzwi do sal lekcyjnych, sklepik, toalety):

- dwie kamery zamontowano w toaletach dla dziewcząt (K7) i chłopców (K8), przy czym kamery obejmowały wejście do pomieszczenia umywalek nie obejmując wizualizacją pomieszczeń z kabinami,
- jedna kamera (K6) obejmująca część korytarza, przy czym tak zamontowana, że nie obejmowała ok. ¼ długości korytarza (obszar za kamerą),
- jedna kamera (K5) zamontowana na krańcu korytarza obejmująca jego część i klatkę schodową (zejście na parter i wejście na II piętro),

c/ drugie piętro – zamontowane były 4 kamery (wizualizacją objęto korytarz mały (wejście do jednej sali lekcyjnej) z klatką schodową (południe), część dużego korytarza (dwoje drzwi do sal lekcyjnych, toalety):

- dwie kamery zamontowano w toaletach dla dziewcząt (K11) i chłopców (K12), przy czym kamery obejmowały wizualizacją wejście do pomieszczenia umywalek nie obejmując pomieszczeń z kabinami,
- jedna kamera (K10) zamontowana na krańcu korytarza obejmująca jego część i klatkę schodową (zejście na I piętro),
- jedna kamera (K9) obejmująca ok. ¼ długości korytarza i drugą klatkę schodową (zejście na I piętro).

Centrum monitoringu dla 16 kamer zamontowanych w ramach Programu rządowego i budowy boiska „Orlik” znajdowało się w sekretariacie szkoły. Monitor kontrolny ustawiony był na pulpicie biurka sekretarza i wyświetlał kolorowy obraz z 14 kamer. Dwie kamery (nr 7 i nr 10) były niesprawne (brak emisji obrazu). Niemonitorowany obszar z uszkodzonych kamer dotyczył:

- pomieszczenia umywalk w toalecie dziewcząt na pierwszym piętrze,
- długiego korytarza drugiego piętra.

Żadna z zamontowanych kamer nie miała funkcji zdalnej zmiany położenia wobec obserwowanego obszaru (obrotu) i możliwości przybliżania obrazu. Obrazy z kamer w niektórych obszarach były w jakości, utrudniającej identyfikację osób oraz śledzenie rejestrowanych zdarzeń. Zgodnie z danymi technicznymi zamontowanego w Szkole systemu monitoringu, zapis obrazu z kamer wizyjnych odbywał się automatycznie po uruchomieniu czujników ruchu. Utrwalanie obrazów następowało na dysku twardym rejestratora w pętli 30 dniowej.

Centrum monitoringu dla 8 kamer obejmujących monitoring wizyjny szatni znajdował się w pomieszczeniu księgowości. Monitor ustawiony był na regale, ok. 2 m od stanowiska pracy księgowej i wyświetlał kolorowy obraz z 8 kamer. Zainstalowany system nie pozwalał na utrwalanie obrazu - brak rejestratora. Możliwy był tylko podgląd bieżący. Szkoła nie posiadała stałej obsługi systemu monitoringu, osobą wyznaczoną przez Dyrektora Szkoły do obserwacji obrazu z 16 kamer była - sekretarz szkoły, a dla dodatkowych 8 kamer osobą wyznaczoną była główna księgowa Szkoły. Osoby wyznaczone mogły podczas obserwacji wykonywać także inne obowiązki.

(dowód: akta kontroli str. 197-199, 264-271)

W sprawie zainstalowania w szatni Szkoły 8 dodatkowych kamer bez możliwości nagrywania ich obrazu, wyjaśnienie złożyła Dyrektorka Szkoły, cyt.: „Zakup i montaż kamer potraktowaliśmy, jako I etap przedsięwzięcia z uwagi na szczupłość środków finansowych. Na razie dzieci nie wiedzą, że nie ma możliwości rejestracji obrazu, a poziom kradzieży w szatni w praktyce został wyeliminowany. Od września 2016 r. system uzupełniony zostanie o możliwość rejestracji obrazu z tych kamer.”

(dowód: akta kontroli str. 275-278)

2.1.2. System powiadamiania o zdarzeniach

Obowiązki pracowników Szkoły związane z powiadamianiem o zdarzeniach były unormowane w następujących dokumentach:

- zbiór procedur, w tym m.in. procedura wypadku ucznia i procedury dotyczące monitoringu wizyjnego,
- regulamin dyżurów nauczycieli i regulamin nauczyciela dyżurującego.

Według zapisów powołanych dokumentów, każdy nauczyciel zgłasza dyrekcji szkoły zauważone zagrożenia bezpieczeństwa uczniów, a w przypadku zaistnienia wypadku zgłasza i podejmuje działania zmierzające do udzielenia pierwszej pomocy.

(dowód: akta kontroli str. 102-150, 200-203)

2.1.3. Procedury obsługi i korzystania z monitoringu

Szkoła posiadała opracowaną procedurę dotyczącą monitoringu wizyjnego. Zgodnie z tym unormowaniem, cyt.: „Obserwacja obrazu na monitorze wiąże się

z koniecznością zwiększenia koncentracji i uwagi przez osobę obserwującą (szczególnie w czasie przerw międzylekcyjnych), w godzinach pracy Szkoły urządzenie obsługiwane jest przez pracownika wyznaczonego przez dyrektora Szkoły. Obsługa urządzenia rejestrującego polega na:

- bieżącej obserwacji obrazów przekazywanych z wszystkich kamer stanowiących sieć szkolnego monitoringu,
- natychmiastowej reakcji w sytuacji zauważenia jakiegokolwiek nieprawidłowości (powiadomienie dyżurującego nauczyciela lub dyrekcję szkoły)."

Do odtwarzania zapisów monitoringu uprawnienie posiadali: dyrektor szkoły i zastępca dyrektora, sekretarz szkoły, nauczyciele zatrudnieni w szkole, pracownicy pedagogiczni wskazani przez dyrektora szkoły. Zasady wykorzystania zapisów monitoringu wizyjnego zostały uregulowane w Regulaminie obsługi i korzystania z monitoringu wizyjnego w Szkole wprowadzonego do stosowania uchwałą Rady Pedagogicznej z dnia 27 czerwca 2013 r.

(dowód: akta kontroli str. 144-145, 204-207)

W sprawie okresowego przeglądu nagrań z kamer, następujące wyjaśnienie złożyła Dyrektorka Szkoły, cyt.: „Średnio dwa razy w tygodniu osobiście przeglądam nagrania. Zdarzają się przypadki, że zauważę zdarzenia, które wskazują na niewłaściwe zachowanie się uczniów. Przeprowadzam wtedy postępowania wyjaśniające, np. z uczniami i dyżurującymi nauczycielami.”

(dowód: akta kontroli str. 275-278)

2.1.4. Rozmieszczenie kamer

Szkoła nie wnosila uwag do projektu rozmieszczenia kamer (w ramach Programu rządowego), przedłożonego przez wykonawcę robót, działającego w imieniu organu prowadzącego. W złożonym wyjaśnieniu Dyrektorka Szkoły stwierdziła, cyt.: „Projekt zainstalowania kamer konsultowany był z rodzicami dzieci i nauczycielami, co zostało utrwalone w uchwale Rady Rodziców. Planowana liczba kamer i ich miejsca zainstalowania spełniało podstawowe potrzeby Szkoły, mimo iż nie wszystkie miejsca w obiekcie Szkoły kamery obejmowały wizją, co wynikało ze zbyt małej ilości kamer i konstrukcji budynku, np. korytarze posiadają niewidoczne dla kamery części za toaletami. Szatnia nie była objęta monitoringiem wcale, a zdarzały się kradzieże, i właśnie w szatni zdecydowaliśmy się po wnikliwej analizie z nauczycielami i rodzicami zamontować dodatkowe kamery zakupione ze środków Rady Rodziców.”

(dowód: akta kontroli str. 275-278)

2.1.5. Koszty budowy szkolnego systemu monitoringu

Szkoła posiadała łącznie 24 kamery, z czego 8 zakupiono ze środków Rady Rodziców. Koszty zakupu i zainstalowania systemu w latach 2008-2014 wyniosły ogółem 47 tys. zł, z tego 39,9 tys. zł wydatkowano ze środków publicznych w ramach realizacji programów rządowych, a 7,1 tys. zł ze środków Rady Rodziców. Koszty funkcjonowania systemu w latach 2008-2015 wyniosły 4,1 tys. zł i dotyczyły konserwacji oraz napraw urządzeń. Nie występowały koszty pracownicze związane z codzienną obsługą systemu.

(dowód: akta kontroli str. 196)

2.1.6. Stan techniczny systemu monitoringu

System szkolnego monitoringu wizyjnego był objęty stałym okresowym (raz na pół roku) nadzorem konserwacyjnym na podstawie zawartych umów. Z każdej konserwacji sporządzany był protokół przeglądu systemu monitoringu (CCTV) z opisem wykonanych czynności i ewentualnymi uwagami. W przypadku stwierdzenia wad lub uszkodzeń działania systemu sporządzane były ekspertyzy, stanowiące podstawę do wniosku do organu prowadzącego o przyznanie środków finansowych. Niesprawne dwie kamery wskazane podczas oględzin szkolnego systemu monitoringu wizyjnego (nr 7 i nr 10), zgodnie z ekspertyzą techniczną serwisanta nie nadawały się do naprawy. W trakcie kontroli NIK, na wniosek Dyrektora Szkoły, organ prowadzący (Urząd Miasta Belchatowa) sfinansował zakup dwóch nowych kamer, które zamontowano w miejsce niesprawnych.

(dowód: akta kontroli str. 226-242)

2.2. Ewaluacja funkcjonowania szkolnego systemu monitoringu wizyjnego

2.2.1. Analiza skuteczności funkcjonowania monitoringu

Opis stanu
faktycznego

Skuteczność funkcjonowania monitoringu wizyjnego była przedmiotem okresowych ocen przez Radę Pedagogiczną Szkoły. Z wyjaśnienia Dyrektorki Szkoły wynika, cyt.: „Rada Pedagogiczna po każdym półroczu szkolnym dokonuje oceny, m.in. stanu bezpieczeństwa w Szkole. Tematyka monitoringu w Szkole i jego wpływ na stan bezpieczeństwa jest stałym elementem tej oceny. Informacje obejmujące ocenę skuteczności monitoringu zawarte są w protokołach z posiedzeń Rady Pedagogicznej. Nie prowadzimy szczegółowych analiz, gdyż dotychczasowa niewielka liczba zdarzeń nie stanowiła podstaw do prowadzenia szczegółowych analiz. Z chwilą wprowadzenia monitoringu, praktycznie nie ma bójek, pobić i dewastacji mienia, a także kradzieży w szatni.”

(dowód: akta kontroli str. 275-278)

2.2.2. Ewidencja skuteczności systemu monitoringu

W okresie lat 2010-2015 zaewidencjonowano u pedagoga szkolnego, 18 zdarzeń i interwencji wychowawczych, którym monitoring pozwolił zapobiec lub posłużyć do ustalenia uczestników i przebiegu zdarzenia, z tego 5 kradzieży (2 w szatni, 3 rzeczy osobiste), 10 bójek i 3 przypadki dewastacji. Po zamontowaniu monitoringu w szatni, od 2012 r. nie występowały kradzieże. Liczba bójek i przejawów agresji fizycznej od czasu uruchomienia systemu monitoringu zmniejszyła się do poziomu 1 przypadku średniorocznie w stosunku do 4 przypadków w 2010 r.

(dowód: akta kontroli str. 188-193)

W ocenie wszystkich nauczycieli Szkoły biorących udział w anonimowej ankiecie, system monitoringu pełnił funkcję pomocy przy ustalaniu przebiegu zdarzeń i ich uczestników, a ponadto pełnił funkcję prewencyjną. Wszyscy ankietowani potwierdzili uczestnictwo w okresowych ocenach skuteczności funkcjonującego systemu monitoringu, a 93% uznało skuteczność monitoringu i jego wpływu na poprawę bezpieczeństwa w Szkole. W zakresie zmian w sposobie funkcjonowania monitoringu najczęściej wskazywano potrzebę zwiększenia liczby kamer.

(dowód: akta kontroli str. 279-280)

Natomiast dane z anonimowych ankiet sporządzonych przez uczniów klas V wskazały, że 96% czuje się bezpiecznie w Szkole, a wpływ na poczucie bezpieczeństwa mają dobre relacje wśród uczniów (52%), dobry kontakt z wychowawcą (35%) i dyżurujący na przerwach międzylekcyjnych nauczyciele (27%). Blisko połowa ankietowanych potwierdziła, że funkcjonowanie szkolnego systemu monitoringu wpłynęło korzystnie m.in. na ograniczenie bójek, kradzieży i mazania po ścianach. Jedna trzecia ankietowanych знаła przypadki wykorzystania monitoringu do ustalania sprawców nagannych zdarzeń.

(dowód: akta kontroli str. 281-283)

2.2.3. Udostępnianie zapisów z kamer rodzicom lub opiekunom

W okresie od wprowadzenia szkolnego monitoringu wizyjnego do dnia powołania Administratora Bezpieczeństwa Informacji z dniem 29 czerwca 2015 r., w Szkole nie prowadzono dokumentacji w zakresie udostępnienia zapisów z rejestratora kamer.

Z wyjaśnienia Dyrektorki Szkoły wynika, że od czasu zamontowania szkolnego systemu monitoringu wizyjnego rodzice lub opiekunowie nie zwracali się o możliwość przeglądania zapisów z kamer, wobec powyższego nie tworzone dokumentacji w tym zakresie.

(dowód: akta kontroli str. 275-278)

2.2.4. Udostępnienie zapisów z kamer Policji, Straży Miejskiej i innym służbom

W okresie objętym kontrolą nie było przypadków zwracania się przez Policję, Straż Miejską lub inne służby i instytucje o udostępnienie zapisów z kamer.

(dowód: akta kontroli str. 275-278)

2.2.5. Poziom bezpieczeństwa w szkole i poczucie bezpieczeństwa uczniów i nauczycieli

Na podstawie informacji z Policji, w latach 2007-2015 były prowadzone trzy postępowania dotyczące przestępstw mających miejsce na terenie Szkoły (dwa w 2010 r. – przestępstwo rozbójnicze i znęcanie fizyczne, jedno w 2012 r. – groźba karalna).

W statystyce negatywnych zdarzeń zarejestrowanych przez monitoring wizyjny w latach 2010-2015 odnotowano: pięć kradzieży (2 w 2010 r., 2 w 2011 r. i 1 w 2013 r.), trzy przypadki dewastacji mienia (po jednym zdarzeniu w 2010 r, 2012 r i 2014 r.), oraz dziesięć przypadków przejawów agresji fizycznej – bójek (ich liczba zmniejszyła się od 4 w 2010 r. do 1 w 2015 r.).

(dowód: akta kontroli str. 194-195)

Ocena
częstkowa

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie ewaluację funkcjonowania szkolnego systemu monitoringu wizyjnego i jego wpływ na zmniejszenie się liczby zdarzeń niepożądanych na terenie Szkoły. NIK zauważa jednak, nie zapewniono optymalnego wykorzystania możliwości szkolnego systemu monitoringu wizyjnego. System wykorzystywany był głównie do odtwarzania przebiegu zdarzeń. Nie stanowił natomiast skutecznego narzędzia do przeciwdziałania zdarzeniom w czasie bieżącym.

Monitoring wizyjny jako spójny element systemu zapewnienia bezpieczeństwa w szkole, powinien służyć obok dyżurów pełnionych przez pracowników szkoły, do

zapewnienia bieżącego bezpieczeństwa na terenie szkoły. W tym celu – zdaniem NIK – przynajmniej podczas przerw międzylekcyjnych powinien mieć zapewnioną bieżącą obsługę (obserwację obrazów z kamer).

Prowadzone przez Dyrektora Szkoły okresowe kontrole zapisów umożliwiały identyfikowanie negatywnych zachowań uczniów i podejmowanie stosownych działań wychowawczych.

3. Zapewnienie zgodności prowadzenia systemu monitoringu wizyjnego z obowiązującymi przepisami prawa

3.1. Tablice informujące o prowadzonym monitoringu

Wszystkie wejścia do Szkoły (główne i trzy boczne) posiadały oznaczenia o prowadzonym monitoringu wizyjnym na terenie obiektu.

(dowód: akta kontroli str. 197-199)

3.2. Zgłoszenie zbioru danych do Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych (GIODO)

Szkoła nie zgłaszała zbioru danych z monitoringu wizyjnego do GIODO⁷ do czego zobowiązywał art. 40 ustawy o ochronie danych osobowych⁸.

Z dniem 29 czerwca 2015 r. powołano w Szkole Administratora Bezpieczeństwa Informacji (ABI) i zgłoszono do GIODO.

(dowód: akta kontroli str. 219-220)

3.3. Środki techniczne i organizacyjne zapewniające ochronę przetwarzanych danych osobowych

W pomieszczeniu sekretariatu znajdowała się metalowa zamykana szafka, przytwierdzona do ściany, w której znajdowało się urządzenie rejestrujące obraz z 16 kamer (uruchamianych czujnikiem ruchu). Dostęp do urządzenia posiadały tylko upoważnione osoby.

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 29 kwietnia 2004 r. w sprawie dokumentacji przetwarzania danych osobowych oraz warunków technicznych i organizacyjnych, jakim powinny odpowiadać urządzenia i systemy informatyczne służące do przetwarzania danych osobowych⁹, Szkoła posiadała opracowaną Politykę bezpieczeństwa informacji wraz z instrukcją zarządzania systemem informatycznym służącym do przetwarzania danych osobowych. W dokumentach tych określono m.in.:

- w wykazie zbiorów danych osobowych oraz programów służących od przetwarzania tych danych, wykazano program obsługujący monitoring wizyjny przy tych pozycjach, przy których następuje przetwarzanie danych w ramach systemu,
- w wykazie zbiorów danych osobowych i opisie struktury tych zbiorów, uwzględniono przetwarzanie danych, w ramach monitoringu wizyjnego (wskazano, że w ramach tych zbiorów będą przetwarzane przez monitoring takie dane jak wizerunek, data i czas nagrania).

(dowód: akta kontroli str. 197-199, 243-261)

⁷ Główny Inspektor Ochrony Danych Osobowych.

⁸ Patrz przypis nr 1

⁹ Dz.U. z 2004 r. poz. 1536.

3.4. Ewidencja osób upoważnionych do przetwarzania danych osobowych w zbiorze monitoringu wizyjnego

Dostęp do danych zapisanych na serwerze z monitoringu wizyjnego poza Dyrektorem Szkoły posiadały 4 osoby, na podstawie indywidualnych upoważnień wydanych przez Dyrektora z dniem 2 września 2013 r., tj.:

- dwóch wicedyrektorów Szkoły,
- sekretarz Szkoły,
- pedagog szkolny.

Ewidencja osób upoważnionych do przetwarzania danych osobowych w zbiorze monitoringu wizyjnego odpowiadała warunkom określonym w art. 39 ustawy o ochronie danych osobowych.

(dowód: akta kontroli str. 221-225)

3.5. Procedury dostępu do nagrań z monitoringu wizyjnego

Szkoła posiadała Regulamin obsługi i korzystania z monitoringu wizyjnego opracowany w czerwcu 2013 r. oraz procedury obejmujące zagadnienia dostępu do nagrań z monitoringu wprowadzone we wrześniu 2013 r." Zgodnie z tymi unormowaniami, dostęp do nagrań z monitoringu uprawnienie posiadali:

- dyrektor Szkoły i zastępcy,
- sekretarz szkoły,
- zatrudnieni nauczyciele,
- pracownicy niepedagogiczni wskazani przez dyrektora.

Nagrania z monitoringu mogły być udostępniane Policji na ich pisemną prośbę. W okresie objętym kontrolą nie było przypadków wnioskowania o udostępnianie nagrań z monitoringu.

(dowód: akta kontroli str. 144-145, 205-207, 275-278)

Ustalone
nieprawidłowości

Dyrektor Szkoły jako administrator danych osobowych nie wykonał dyspozycji określonej w art. 40 ustawy o ochronie danych osobowych, tj. nie zgłosił do GODO zbioru danych stanowiących zapis z monitoringu wizyjnego.

Dyrektorka Szkoły w sprawie niezgłoszenia do GODO zbioru danych z monitoringu, do czasu powołania ABI, wyjaśniła cyt. „Według mojej wiedzy, nie musieliśmy zgłosić do GODO zbioru naszych danych z monitoringu wizyjnego z uwagi na zbyt słabą jakość nagrań, w zasadzie trudno rozpoznać konkretną postać. Kamery dodatkowe zamontowane w szatni nie mają jeszcze rejestratora, a więc nie tworzyły zbioru danych.”

(dowód: akta kontroli str. 275-278)

Najwyższa Izba Kontroli nie podziela przedstawionego stanowiska. Funkcjonujący w Szkole monitoring wizyjny rejestrował wizerunki osób przebywających w zasięgu jego kamer. Możliwe było wyszukanie zarejestrowanych zdarzeń z udziałem tych osób według kryterium czasu i miejsca zdarzenia. Zatem nagrania monitoringu tworzyły zbiór danych osobowych o usystematyzowanej strukturze. Zdaniem NIK Dyrektor Szkoły jako administrator danych osobowych winien w trybie ustawy o ochronie danych osobowych zgłosić zbiór do rejestracji GODO. Jednak w świetle ustaleń kontroli zaniechanie zgłoszenia przez Dyrektora Szkoły, nie miało cech działania umyślnego.

Ocena
częstkowa

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie z nieprawidłowościami działania dotyczące zapewnienia zgodności prowadzenia monitoringu wizyjnego z obowiązującymi normami prawnymi w tym zakresie.

IV. Uwagi i wnioski

Wnioski pokontrolne

Przedstawiając powyższe oceny i uwagi wynikające z ustaleń kontroli, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli¹⁰, wnosi o rozważenie możliwości zapewnienia bieżącego, nieprzerwanego monitorowania obrazu z kamer w trakcie przerw międzylekcyjnych.

V. Pozostałe informacje i pouczeniaPrawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Łodzi.

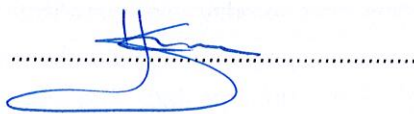
Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykorzystania uwag
i wykonania wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK proszę o poinformowanie Najwyższej Izby Kontroli, w terminie 21 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykorzystania uwag i wykonania wniosków pokontrolnych oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Łódź, dnia 4 lipca 2016 r.

Kontroler
Dariusz Krawczyk
doradca techniczny

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Łodzi
Przemysław Szewczyk
Dyrektor

¹⁰ Dz.U. z 2015 r. poz. 1096 oraz z 2016 r. poz. 677.